

EL COMERÇ ENTRE GUERRA I PAU ALS PIRINEUS CATALANS ABANS I DESPRÉS DEL TRACTAT DEL 1659

Patrici Pojada

Universitat de Tolosa-Lo Miralh – CNRS FRAMESPA UMR 5136

RESUM: El Tractat dels Pirineus va significar canvis importants per als habitants de cada banda de la nova frontera política. El comerç fou més afectat a la part rossellonesa que a la part occidental dels Pirineus catalans, on els privilegis van continuar igual, almenys en aparença. Però, l'estudi del seu funcionament i la seva evolució, com la dels intercanvis comercials, posa de manifest que foren, cada vegada més, menys respectat.

PARAULES CLAU: Comerç, privilegis, xarxes comercials, economia, Pirineus.

El Tractat dels Pirineus posà fi a la llarga guerra que oposava dues potents monarquies des del 1635 i alhora significà uns canvis importants a la frontera pirinenca, sobretot a la seva part oriental on els efectes foren visibles immediatament. La separació dels comtats nord-catalans no pogué deixar indiferents els habitants de Catalunya que vivien en el mateix espai polític. La nova frontera, la podien ignorar? D'altra banda, què va passar a les altres parts dels Pirineus catalans i de la frontera catalana? Si no va haver-hi conseqüències territorials, les poblacions van poder continuar vivint com ho feien fins aleshores? Com va reaccionar l'intens comerç que passava a través de la cadena pirinenca i de la frontera política? En efecte, el comerç pot ser un bon punt d'entrada, un observatori, per estudiar les conseqüències del tractat del 1659 sobre les terres de frontera. Tenim, per dir-ho ràpidament, una part oriental dels Pirineus catalans que va conèixer uns efectes inqüestionables del tractat, és a dir uns efectes realment visibles –l'annexió del Rosselló i de la Cerdanya dels trenta-tres pobles– i, finalment, prou ben coneguts. A la part occidental, la frontera no va ser modificada, malgrat l'existència d'un tros del territori de la Monarquia Hispànica situat al nord dels Pirineus (la Vall d'Aran). Mentre que els trenta-tres pobles i els 540 km² de la Cerdanya, al sud dels Pirineus, van passar a França, els trenta llocs i els 620 km² de l'Aran van quedar a Espanya... Això, no va significar canvis? Tot va continuar igual? Sabem que la pau va provocar canvis profunds en la pràctica dels poders i en les relacions entre els agents de la Monarquia i les institucions de la terra, a l'Aran.¹ Però pel que fa al comerç? Com els privilegis d'Aran o d'Andorra, per exemple, es van comportar? Heus aquí unes preguntes a les quals intentarem respondre. Per això, haurem d'examinar la situació del comerç i de les xarxes comercials pirinenques abans de fer-ho pel seu comportament durant la guerra del 1635 al 1659 per poder valorar, amb més precisions, els canvis que va suposar el tractat –o, més aviat, les noves relacions entre les dues monarquies i també les seves polítiques interiors– sobre l'activitat i les relacions comercials a la part catalana dels Pirineus. Sense, de ben segur, pretendre aportar dades decisives...

Situació del comerç als Pirineus catalans abans del Tractat

Com acabem d'explicar-ho a la introducció, hem de mirar cap a la situació als Pirineus al tombant dels segles XVI i XVII, al curt període de pau que caracteritza el primer terç del XVII. Donarem una visió de conjunt de les xarxes que unien el nord i el sud dels Pirineus o que passaven per la frontera de les monarquies. També, ens ha semblat necessari dedicar un apartat als privilegis comercials que expliquen l'existència de les esmentades xarxes i d'un comerç molt actiu.

El panorama comercial i les xarxes transfrontereres

Facilitat per tot un conjunt de privilegis, com ho veurem més avall, el comerç a través de la frontera terrestre dels regnes de França i d'Espanya representava una part notable dels intercanvis entre ambdós països. Del sud cap al nord, els productes que passaven es limitaven, en gran part, a la trilogia ibèrica (sal, oli d'oliva, llana), present a tot arreu;² per Catalunya o Aragó passava també safrà. Que sigui per les valls d'Aura o d'Aran, el País de Foix,

1. Vegeu Patrice POUJADE, *Une vallée frontière dans le Grand Siècle. Le Val d'Aran entre deux monarchies*, Aspet: Pyrègraph, 1998, 437 p.

2. Parlem de la situació dels Pirineus centrals i orientals, o sigui el que passava pel Pirineus catalans. Per la part occidental, la sal la substituïa el vi a Navarra i els cereals al Bearn.

les llanes que entraven al Regne de França podien ser de producció pirinenca (Andorra, Cerdanya, Pallars, Aragó, etc.), però també els Pirineus eren la porta d'entrada de llanes castellanques i andaluses, per Saragossa. Abans de tornar pel camí contrari, transformades en teles, capes i robes, una gran part d'aquestes llanes proveïen les indústries llenguadocianes i el mercat tolosà com ho assenyalava, al final del segle XVII, l'intendent llenguadocià Lamoignon de Basville.³ La sal, necessària als ramats, provenia de les mines de sal de Cardona o de les salines pirinenques de Catalunya i d'Aragó.

En el sentit nord-sud, segons el que es pot saber, excedentari, els productes eren més diversos. A tots els passos, passava el bestiar viu (sobretot òvids) destinat a les carnisseries de les grans ciutats catalanes i aragoneses. A la part oriental dels Pirineus, a partir de Comenge, les mules eren nombroses i alimentaven un mercat ibèric que en demanava molt, des de, com a mínim, el segle XVI. Aquest comerç, en direcció de la Península ibèrica, formava una de les xarxes comercials més grans que no sols travessaven els Pirineus, ja que també els mulats es criaven a les seves valls.⁴ El peix de l'Atlàntic (congre, bacallà, sardines salades), seguint circuits connectant La Rochelle i Bordeus amb Tolosa i els Pirineus, passava tot al llarg de l'any cap a la Corona d'Aragó, com també cap a Navarra, a l'oest. Segurament, eren els tèxtils, capes berneses, draps i teles, un dels productes principals d'exportació cap a la Península als quals hem d'afegir els objectes de couro (sabates), la ferreteria (pales, estris diversos, recipients, calderes, campanetes, claus, ganivets, agulles, etc.), el pastel (fins al començament del segle XVII), les vetes i fils, el tabac, els jocs de cartes, etc. Tolosa, en especial, era un centre d'abastament important de totes les mercaderies destinades al mercat ibèric. Venien a buscar-hi diverses mercaderies els mercaders catalans, aragonesos, valencians, o uns llemosins alvernesos emigrants molt actius.

Continuament, els intercanvis a través dels Pirineus eren fonamentals per a les economies locals, de manera que, molt sovint, les autoritats locals ho van reconèixer. Així, esdevenien els millors advocats de les poblacions frontereres quan demanaven la conservació dels seus privilegis comercials respecte a les monarquies que volien utilitzar la suspensió dels convenis com a arma de guerra.

Amb el Llenguadoc, el comerç rossellonès era, segurament, deficitari, segons les fonts concordants dels dos costats de la frontera política⁵ però també segons el que sabem, en general, del comerç entre els regnes de França i d'Espanya a l'època moderna. Així mateix, precisem que el flux nord-sud oferia una diversitat de productes molt més important que en el sentit contrari. Vistos des de Narbona o des de les taules de Cotlliure i Millars, els principals productes d'exportació cap a Catalunya, per a la primera meitat del segle XVII, eren els grans (gairebé exclusivament per via marítima), sobretot blat i civada, ordi, un poc de sègol i mestura, els productes alimentaris (formatges, d'Alvèrnia en particular, fruites, llegums, peix, aquest sobretot per terra), tèxtils (teles, capes, vetes i fils), mitjons i sabates, pells i cuirs, fusta (essencialment per mar). Cal afegir-hi mules i fins i tot alguns porcells venint de Roerga o Poitou. No ens ha d'estranyar que els tèxtils representessin les primeres files en aquest comerç. Pel que fa al sentit sud-nord,⁶ poques coses arriben del sud: all, taronges, pinyons, arròs, ametlles, sardines i anxoves, vi, vaixelleria de terra, blat, ferro, sal, sense dubte llana, etc.

Entre la resta de Catalunya i el Rosselló, el comerç concernia sobretot el blat que el Rosselló enviava cap a Barcelona. Al començament del segle XVII, encara era intens el comerç del blat entre els comtats del nord i la capital catalana, en raó, particularment, de la forta demanda barcelonesa. Hem d'afegir-hi òvids, ferro, draps i les famoses capes gascones que, un cop entrades al Rosselló, alimentaven tot Catalunya. El Vallespir tenia una activitat comercial bastant important cap a l'Empordà i, per això, nombrosos hi eren els traguers.⁷ Podem dir que Barcelona era, d'alguna manera, la sortida natural de les produccions de cereals, d'animals i de metalls de Rosselló mentre que, en el sentit contrari, li oferien ben poques coses (alguns productes manufacturats). Així és palès que la balança comercial de Barcelona cap a Perpinyà era deficitària i que, per consegüent, un flux de moneda, bastant important, arribava a la capital rossellonesa al moment en què foren creades les quatre fires anuals de Perpinyà (10 d'octubre de 1623); aquestes fires esdevingueren veritables fires de pagaments.⁸

3. «Le principal commerce de la ville de Toulouse consiste en laine d'Espagne que les marchands font venir, sçavoir : celles de la vallée d'Andorre en Catalogne, par Dax [Ax, al País de Foix], d'Aragon et de Navarre par le lieu d'Arreau dans la vallée d'Aure, mais beaucoup plus par Oléron [Oloron]». Françoise MOREIL, *L'intendance de Languedoc à la fin du XVIIe siècle. Edition critique du mémoire «pour l'instruction du duc de Bourgogne»*, París: CTHS, 1985, p. 230.

4. Patrice POUJADE, «Le commerce des mules entre la France et l'Espagne à l'époque moderne : l'exemple du Val d'Aran et des Pyrénées centrales», *Annales du Midi*, núm. 227, juliol-setembre 1999, p. 311-324 i «La montagne dans un réseau commercial. Les Pyrénées et le commerce des mules à l'époque moderne», *Histoire des Alpes-Storia delle Alpi-Geschichte der Alpen*, 12, 2007, p. 233-245.

5. Gilbert LARGUIER, «Les échanges franco-catalans à la fin du XVIe et dans la première moitié du XVIIe siècle», *Circulation des marchandises et réseaux commerciaux dans les Pyrénées (XIIIe-XIXe siècle)*, Tolosa: Méridiennes, 2005, p. 530.

6. Gilbert LARGUIER, art. cit., p. 531-535 i Eva SERRA i Maria Àngels SANLLEHY, «Comerç transpirinenc a Catalunya segons la documentació de la Generalitat de Catalunya (s. XVI-XVII)», *Circulation des marchandises et réseaux commerciaux dans les Pyrénées*, op. cit., p. 487-488.

7. Alicia MARCET-JUNCOSA, «Une révolte antifiscale et nationale : les Angelets du Vallespir, 1663-1672», 102e Congrès des Sociétés savantes, Llemotges, 1977, reeditat a *Du Roussillon et d'ailleurs*, op. cit., p. 76.

8. Elisa BADOSA i COLL, «Lletres de canvi entre Barcelona i les fires de Perpinyà a la Guerra dels Segadors», *Circulation des marchandises et réseaux commerciaux dans les Pyrénées*, op. cit., p. 546-549.

Una situació privilegiada: Aran, Andorra, privilegis i lligues i patzeries

Unes quantes valls pirinenques pertanyien al districte de les lligues i patzeries, o passeries, autèntics tractats de pau del món agropastoral. Aquestes convencions, que unien valls de les dues monarquies i dels dos vessants, havien de garantir la pau, delimitar els pastos, reglamentar l'accés i la utilització de les herbes, de les aigües, dels boscos, organitzar el passatge dels ramats, facilitar el comerç i els intercanvis, fins i tot en temps de guerra. La llibertat de comerciar ocupava un lloc destacat en aquests convenis, com ho veiem amb l'article II del gran tractat del 1513: «*Item es estat articulat entre lasditos partidos, qu'en temps de guerra, lous Habitants de tous los pays dessus dits, tant d'un estrem que d'autre pouyrant commercer et communiquer ensemble et fer tous feits de marchandises coumo es dessus, les uns dab lous autres, ainsi coumo si eron en bouno pax*». Aquest tractat, conegut amb el nom de tractat del Plan d'Arrem, fou signat el 22 d'abril de 1513 entre diversos «països» dels Pirineus centrals, al voltant de la Vall d'Aran, pertanyent a les Corones de França i d'Aragó. La mateixa Vall d'Aran gaudia d'uns altres privilegis comercials, com ara reduccions de drets de duana, deguts a la seva situació geopolítica particular ja que, territori de la Corona d'Aragó, està situat en el vessant nord dels Pirineus i només se sustentava gràcies a les seves relacions amb el regne de França pròxim.

Entre el País de Foix, les terres catalanes i andorranes, els intercanvis comercials es beneficiaven d'una sèrie de tractats i privilegis. Andorra gaudia, sobre aquest tema, com la Vall d'Aran més a l'oest i per les mateixes raons geopolítiques, d'uns privilegis periòdicament renovats. Il·lustrem el propòsit amb uns extrets de l'*Índex dels privilegis* d'Andorra contingut en el *Manual Digest* de 1748:⁹ «Gosan del privilegi de poder comerciar dins de Fransa, encara que sia en temps de guerres contra de la España. [Gaudeixen] del privilegi de poder extràurer en qualsevol temps, encara q[ue] sia de guerres contra de España, del Regne de Fransa los gèneros comestibles, com és blat, pa, llegums, y altres grans, vi, oli, bous, vacas, obelles, moltons, y tot gènere de carn, y mercaderies, per lo pro ús, de las Valls»; «[Gaudeixen] del privilegi de poder extràurer, qualsevol gènere de mercaderies de Fransa per manutenció de las Valls, sens pagar dret algun». Aquests privilegis, aplicats només a les mercaderies que els andorrans feien entrar per al seu propi consum, significaven l'exempció dels drets de duana, reconeguda pels reis d'Aragó com pels comtes de Foix, després pels reis de França.¹⁰

Algunes comunitats de la vall de Vic de Sos eren lligades pels tractats de lligues i patzeries a altres localitats del Pallars o d'Andorra: Vic de Sos-Vall Ferrera; Siguer-Ordino; Miglòs-Ordino. Com se sap, aquests tractats, dels quals les primeres mencions escrites són de l'edat mitjana,¹¹ no regulaven pas únicament les relacions comercials entre els dos vessants de la cadena, ja que el camp d'aplicació era més ampli, sinó que instituïen unes regles de protecció que afavorien els intercanvis comercials que han de ser considerats, ells mateixos, en l'àmbit més general de les relacions transfrontereres i de veïnatge.¹² Sense que tinguessin iguals convenis, Cerdanya i comunitats de l'alt País de Foix comerciaven fins i tot en temps de guerra si creiem els testimoniatges del *Dietari de la fidelíssima vila de Puigcerdà* de mitjan segle XVI que esmenta per al 1543:¹³ «fonc fet comers entre lo comptat de Cerdanya y Capsir de una part ab lo comptat de Foix y terra de Donosà, per ser guerra entre los reys d'Espanya y Fransa» i per al 1554:¹⁴ «se féu comers ab los del comptat de Foix y Donosà». ¹⁵ Aquest privilegi de «*traficquer et négocier en blés, vins et autres choses et d'assurer leur bétail sur les montagnes, en temps de guerre de Couronne à Couronne, avec les habitants de Cerdagne et de Capcir*», fou confirmats als habitants d'Ax et de Merens¹⁶ i als del Donasà¹⁷ el 1595. El Donasà també gaudia d'un règim favorable per als aliments que els seus habitants importaven per al seu ús exclusiu, com la tarifa de la lleuda ho indica: «*[Pagan la lleuda] exceptat toutas causas manjadoures que demoren en la dita terra; aquellas non sian tengudas de pagar [...]. De aquestas causas que non son tengudas de pagar, son blat et bi, oli, sal et fruta.*»¹⁸

9. *Manual digest de les Valls neutras de Andorra*, 1748 (manuscrit), editat pel Consell General d'Andorra, 1987, fol. 285 i fol. 287.

10. Exempcions acordades pel rei d'Aragó el 1335 i el 1390, confirmades sota Carles V (1538, 1552) i Felip II (1564, 1578), reconegudes per les *Corts generals* de la Corona d'Aragó del 1585, a Montzò; exempcions del costat foixenc el 1468, confirmada i ampliada per Enric II de Navarra el 1534 i el 1551, després per Enric IV el 1598, Lluís XIII (1611, 1642), Lluís XIV (1644, 1655).

11. La primera atestació del tractat entre Vic de Sòs i la Vall Ferrera data del 1355, però ja el 1293 el comte de Foix Roger-Bernat III acordà als habitants de Vic de Sòs la possibilitat de concloure amb llurs veïns un conveni de pau. La cronologia correspon a la coneguda a les altres parts dels Pirineus.

12. Vegeu Patrice POUJADE, *Identité et solidarités dans les Pyrénées. Essai sur les relations humaines (XVIe-XIXe siècle)*, Aspet: Pyrègraph, 2000, p. 140-181.

13. El 22/06/1543, Carles V i Enric VIII d'Anglaterra declaren la guerra al rei de França, Francesc I (la pau se signarà a Crépy el 18/09/1544).

14. Des del 1551, les guerres d'Itàlia, entre Enric II de França i Carles V, han tornat començar; s'acabaran al Tractat de Cateau-Cambrésis (3/4/1559).

15. *Dietari de la fidelíssima vila de Puigcerdà*, Salvador GALCERAN VIGUÉ (ed.), Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1977, p. 40-41.

16. Segons Félix PASQUIER, *Coutumes de la ville d'Ax sur Ariège, 1241-1391, 1676*, veuve Pommiers, Foix, 1888, p. 50, art. 39.

17. Claudine PAILHÈS, *Du Carlit au Crabère, Terres et hommes de frontière*, Foix: Archives Départementales-Conseil Général de l'Ariège, 2000, p. 296-297.

18. Tarifes de la lleuda del Donasà, segons còpia feta pel jutge sobirà del País de Donasà el 30/10/1643 (Arch. dép. Ariège, I J 662, transcripció manuscrita posterior).

El comerç, les xarxes i la guerra (1640-1659/60)

Diverses són les investigacions que han evidenciat el paper perturbador de les guerres sobre els intercanvis comercials i el manteniment dels privilegis, fenomen agreujat pel fet que la guerra va trasbalsar profundament la vida econòmica de les viles i els pobles fronterers. En efecte, els pagesos i artesans sovint havien d'abandonar les seves feines i les comunitats s'endeutaven molt per fi de pagar les despeses de defensa, l'allotjament dels soldats, les reconstruccions, etc. Com ho afirma per l'Aragó veí, José Ignacio Gómez Zorraquino, la presència i els abusos dels soldats van significar una gran inseguretat que va tenir repercussions directes sobre l'activitat comercials perquè «*bajo estas condiciones era imposible realizar cualquier tipo de intercambio*».¹⁹

Prou ràpidament després que França hagués declarat la guerra a Espanya, l'any 1635, les dificultats comercials es fan paleses als Pirineus. El rei Felip IV anuncià llavors la prohibició del comerç amb el regne enemic,²⁰ però el virrei d'Aragó li demanà, per una carta del 25 de març de 1636, que reconegués els privilegis comercials dels aranesos, malgrat la guerra,²¹ mentre que el de Catalunya suspengué els d'Andorra, el 1637, i prohibí el comerç de les valls amb França i Espanya.²² A Andorra, la Guerra dels Trenta Anys va tenir unes quantes repercussions negatives: la seva producció de ferro en va patir a causa de les dificultats per trobar mercats.²³ També, les guerres han fet difícil la transhumància dels ramats andorrans cap a les planes d'Urgell.²⁴ A l'Aragó, per evocar un cas veí, el comerç amb França va patir les conseqüències negatives de les guerres.²⁵

De la mateixa manera, és clar que el balanç que fan els experts quan redacten el cadastre *cabalista*²⁶ de Tarascó (alt País de Foix), el 1660: «*outré que la frontière de Catalogne comme la Sardaigne [Cerdanya], l'Andorre et autres pays dont les habitants de la dite ville retireraient un notable profit par le commerce qu'ils faisaient ensemble sont si fort accablés et ruinés par la même guerre de Catalogne qu'il n'y a rien à faire en eux, les habitants de la dite ville ne pouvant même pas retirer quelques soins qu'ils y apportent le paiement en principal ni en intérêts des sommes qui leur sont dues par les habitants desd. frontières [...]*».²⁷ Si prenem el cas de la llana, des dels primers anys de la guerra del 1640, la que prové de Catalunya es fa molt escassa, fins i tot totalment absent, en els protocols notarials de l'alt País de Foix. Vol dir, això, que aquest comerç va ser afectat pels esdeveniments polítics i militars, o que va seguir altres formes com ara el contraban, o que va seguir altres camins? De la mateixa manera, els mercaders i els calderers alvernesos que feien viure, molt activament, l'eix comercial que unia el Massís central, els Pirineus, Catalunya i Aragó, i que realitzaven una gran part del tràfic transfronterer no van romandre indiferents als esdeveniments. Així, l'any 1652, és la guerra que va fer rompre el pacte de societat que unia els germans Lespinàs.²⁸

Acabem de mostrar l'acció perturbadora de les guerres sobre les relacions comercials en regió de fronteres. No manquen pas els exemples d'operacions militars que impedeixen els intercanvis, com no manquen pas les prohibicions fetes per les autoritats, els casos de despeses de defensa de les comunitats i els de despoblament que fan baixar el consum. Però tot això no ha d'amagar que el comerç continua malgrat tot, legalment o il·legalment, i que alguns poden, fins i tot, treure un profit de la guerra. Tanmateix, observat des de Tolosa, el comerç a través dels Pirineus, en temps de guerra, no s'atura. Els majoristes tolosans continuen abastant els mercaders migrants, catalans o aragonesos. És el cas dels germans Augé que venen a crèdit a barcelonesos el 1641 o el 1642²⁹ mentre que alvernesos negociants a Saragossa vénen a comprar a casa de Jean-François Ramondy i Bernard Cazes el 1650;³⁰ cada vegada, se'n tornen amb uns valors de mercaderies de milers de lliures.

Com que els interessos eren importants, uns actors de les xarxes comercials podien prendre una part molt activa i molt directa en les operacions militars. L'any 1641, la fortalesa reial de la Vall d'Aran cau en mans dels

19. José Ignacio GÓMEZ ZORRAQUINO, *La burguesia mercantil en el Aragón de los siglos XVI y XVII (1516-1652)*, Saragossa: Diputación General de Aragón, 1987, p. 213.

20. José Ignacio GÓMEZ ZORRAQUINO, *op. cit.*, p. 229.

21. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), CA/98, Saragossa, 25/3/1636. El virrei utilitza l'argument de la necessitat de tenir mules, entrades per l'Aran, pel seu regne.

22. Josep Maria VIDAL i GUITART, *Història d'Andorra*, Barcelona: Antalbe, 1985, p. 77, segons la documentació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

23. Domènec BASCOMPTE i GRAU, «Les Valls d'Andorra als segles XVI i XVII», *Annals de l'Institut d'Estudis Andorrans*, Centre de Barcelona, 1991, p. 289.

24. *Id.*, p. 287.

25. Gregorio COLÁS LATORRE, «Los valles pirenaicos aragoneses y su colaboración con la monarquía en la defensa de la frontera (1635-1643)», *Argensola*, 20, 1978, p. 22-23.

26. El cadastre *cabalista* és el registre en el qual consta una estimació dels béns mobles, bestiar, crèdits, etc. (és a dir el cabal), de cada persona; és una mena de llibre d'estima dels béns mobles.

27. Arch. dép. Ariège, 8 J 43, p. 2.

28. Arch. dép. de l'Ariège, 5 E 634, f° 102, m° Ferrand, 16/8/1652, acta de ruptura de l'associació per raó de la guerra i també de la pesta.

29. Arch. dép. de la Haute-Garonne, 3 E 7141 et 3 E 7142, m° Serres.

30. Arch. dép. de la Haute-Garonne, 3 E 7100, m° Sabatier.

francocatalans gràcies a l'ajut decisiu del mercader comengès de Sent Beat François Bartier, al qual els aranesos, a més a més, devien molts diners. Aquest negociant va rebre una demanda urgent del president de la Generalitat de Catalunya per tal de «réduire lesd. aranoys en l'obéissance du Roy Très chrestien». ³¹ Sabem que els mercaders del Regne de França necessitaven el pas lliure per la Vall d'Aran i van insistir per obtenir-lo. ³² Doncs, aquest Bartier va prestar material i va participar, amb èxit, amb vint o trenta homes pagats per ell mateix. No serà pas l'última intervenció seva: el 1643, de nou, va participar decisivament a les operacions que van permetre la permanència de la Vall d'Aran sota l'obediència del rei de França i de Catalunya. ³³ Arran de la guerra, l'antic governador francès de la Vall d'Aran explica que, si la principal fortalesa aranesa fou presa l'any 1649 pel castellans és perquè els petits senyors de la regió de Lushon (regne de França) que «fournissent toutes les mules et équipages d'Espagne» han intervingut per controlar aquest pas que «est le seul qui peut empêcher le trafic des mules et bestiaux en Aragon». ³⁴ Doncs, que sigui el 1641, el 1643 o el 1649, els interessos comercials dels mercaders del regne de França expliquen la seva intervenció, d'un costat o de l'altre: per a ells, el més important era la conservació i el control d'una porta comercial fonamental cap a Catalunya i a Aragó, particularment pel que fa a les mules. Hem de dir també que, per cert, la demanda en mules creix sobtadament al moment de les guerres car els animals s'utilitzaven per tirar els carros d'aliments, de municions, d'artilleria, i tenia fama en terreny de muntanya. ³⁵

Legal o no, vist des de les monarquies, el comerç va permetre enriquir els que van saber negociar cavalls, mules, ramats, armes, productes alimentaris destinats a les tropes, activitat lucrativa pels qui van obtenir els contractes (sistema de l'*asiento* a la Monarquia Hispànica). ³⁶ Sembla que la demanda militar va ser responsable de les modificacions observades per Gilbert Larguier a la frontera catalanollenguadociana, entre Narbona i Perpinyà, durant la guerra de mitjan segle XVII. ³⁷ De bell antuvi, res més o gairebé no arriba del sud. De l'altra banda, fins i tot les capes bearneses, portades pels porta a coll, desapareixen; d'una manera general, el sector tèxtil és greument afectat. Així mateix, una part important dels cereals que fins aleshores es dirigien de Narbona cap a Marsella van d'ara endavant cap a Catalunya, en especial cap a Barcelona. A partir del 1642, les quantitats augmenten de manera bastant significativa, tant per al blat com per a la civada. Al mateix moment, apareix una novetat: la importació massissa de bacallà assecat destinat a l'alimentació dels habitants i dels soldats estacionats al Rosselló, mentre que sardines i arengades que, fins llavors, eren les principals peixos, retrocedeixen durablement. El comerç per via terrestre fou també sostingut pels subministrament de pans, arròs, bacallà, ous, formatges, sucre, vi, sabó, tabac, sabates, teles, etc., als exèrcits. Així, les petites fires de l'interior de les Corberes, de Tuissan i de la Grassa, conegueren una afluença excepcional durant alguns anys. Pel que fa a les relacions comercials entre Perpinyà i Barcelona, malgrat la manca d'investigacions precises, sembla que la Guerra dels Segadors les va dinamitzar, reforçant el paper de Perpinyà com a proveïdor de grans de la capital catalana. ³⁸

Però, a uns 150 km d'aquí, en plena Guerra dels Segadors, Jean-François Aimeric, mercader de la vila d'Ax, a la frontera d'Andorra, de Cerdanya i de Capcir, té una gran activitat. Fa préstecs als andorrans, compra sal de Cardona i llana (i se'n serveix, molt sovint, com a moneda, tant de la sal com de la llana), ven mules i poltres... Alguns col·legues seus venen també productes alimentaris a Andorra. Ara mateix, hem de dedicar una estoneta a un producte que s'ho mereix: les capes de Bearn, denunciades molt sovint per les autoritats catalanes. El País de Foix havia esdevingut un lloc d'intercanvis molt actiu d'aquestes capes que tenien un mercat a l'altra banda dels Pirineus. ³⁹ A partir de la dècada del 1640, els bearnesos monopolitzen aquest comerç que, fins ara, podia passar en mans de mercaders de Tolosa o altres procedències i, fins i tot, per Narbona aquest producte ja no sembla circular... El nombre mitjà anual de capes que passaven per l'alt País de Foix va ser multiplicat per més de 4,5

31. Archiu Historic Generau d'Aran, Sent Beat, 27/9/1641 i 9/5/1644.

32. ACA, CA/98, 27/11/1640; Castèth-Leon, 10/12/1640; lletres del governador procastellà de la Vall d'Aran al Consell d'Aragó.

33. Archiu Historic Generau d'Aran, Tolosa, 9/5/1644. Lletres d'agraïment dels aranesos a Bartier.

34. Bernard DRUÈNE, «Les lies et passeries spécialement pendant la guerre de Succession d'Espagne», *Lies et passeries dans les Pyrénées*, Tarba: Bibliothèque Centrale de Prêt, 1986, p. 85, segons Archives du Ministère français des Affaires Étrangères, Correspondance Espagne, volum 29, 18/11/1649.

35. Núria SALES, *Els segles de la decadència - Segles XVI-XVIII*, Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 491.

36. Joaquim ALBAREDA i Mònica FERRER, «L'impact de la guerre de Succession (1705-1714) dans les Comtés de Roussillon et de Cerdagne», *Actes du LXVIIe Congrès de la Fédération historique du Languedoc méditerranéen et du Roussillon*, Perpinyà: SASLPO, 1995, p. 269-270; Joaquim ALBAREDA, «Les classes dirigeants catalanes i la monarquia hispànica en el tombant del segle XVII», *L'Avenç*, 184, 1994, p. 36-41; Antonio ESPINO LÓPEZ, «Ejército y sociedad en la Cataluña del antiguo régimen: el problema de los alojamientos (1653-1686)», *Historia social*, 7, 1990, p. 19-38 i *Catalunya durante el reinado de Carlos II. Política y guerra en la frontera catalana, 1679-1697*, Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1999, p. 315-323.

37. Gilbert LARGUIER, «Les échanges franco-catalans...», art. cit., p. 536-537.

38. Elisa BODOSA i COLL, «Lletres de canvi...», art. cit., p. 563.

39. Patrice POUJADE, «Une mobilité marchande : les marchands béarnais et le commerce des capes vers la péninsule Ibérique», *Culture et solidarités dans les Pyrénées centrales et occidentales*, Tarba: Fédération Historique de Midi-Pyrénées/Société Académique des Hautes-Pyrénées, 2007, p. 127-141. Hi ha nombrosos exemples als protocols notarials d'Ax i de Tarascó.

entre el període 1600-1620 i 1645-1655, abans de baixar (dividit per 10 o més) immediatament després de la guerra. La guerra no impedia aquest tràfec com tampoc els passos pel port de Pimorent, molts nombrosos.

A Tarascó, l'anàlisi de la presència comercial dels andorrans i catalans ensenya una debilitació a partir de la segona meitat del dècada del 1630, sens dubte com a conseqüència de la guerra, ara oberta, entre les dues monarquies. Però aquests nivells de «guerra» s'assemblen tant més a un «ensorrament» que els trenta anys precedents feien mostra d'un cert dinamisme, de tal manera que la guerra, finalment, fa tornar als nivells de final del segle XVI. D'altra banda, els anys 1640-1650 sols no són anys de baixa regular, sinó de grans fluctuacions amb, fins i tot, una tendència alcista amb els pics del 1647 o el 1651. Finalment, és el comerç cap al regne de França que fou afectat: en el sentit sud-nord s'ha afluixat mentre que en el sentit contrari s'ha, en canvi, desenvolupat a partir del 1640 aproximadament, com si aprofités la guerra... I quan torna la pau, observem una baixa molt significativa del tràfec. Això coincideix amb el que observa Olivier Codina per a Andorra, estudiant el fons privat de la principal companyia comercial andorrana, la de Guillem Areny. Hi descobreix una revitalització de l'eix nord-sud l'any 1635-1636 i hi vol veure una conseqüència de la guerra. Potser, hi hagué uns canvis a les xarxes que els Pirineus van aprofitar. A Andorra, després d'un augment dels volums fins a l'any 1643, una aturada portà el nivell dels intercanvis al d'abans del 1636, abans una lleugera recuperació cap a 1646-1647 i una acceleració el 1651. En tot cas, entre 1620-1635 i 1636-1646, la mitjana de l'activitat de la casa Areny s'ha quadruplicat. Durant els vint anys que seguiren el tractat de pau del 1659, el volum dels intercanvis torna, aquí també, al nivell d'abans de la guerra. Finalment, hem de concloure amb totes aquestes dades que el comerç cap a Catalunya i Andorra, per les vies terrestres i interiors, fou dinamitzat per la guerra. Però, al mateix temps, la guerra no va obrir un període nou que, l'any 1680, un memorial foixenc sobre les lligues i patzeries resumia quan deia que «*la France fournit presque tout à l'Espagne au lieu que l'Espagne ne lui fournit presque rien*»?⁴⁰

El Tractat dels Pirineus i l'evolució del comerç

Si als comtats nord-catalans el tractat ha portat modificacions indiscutibles i radicals, com s'ha pogut comportar el comerç a la part més occidental de Catalunya? Aquesta zona coneixia una activitat comercial terrestre prou important: com va evolucionar després del 1659?

Els canvis als comtats

Per al Rosselló, l'annexió del Tractat dels Pirineus significà un canvi radical en matèria comercial. Fins llavors, els Pirineus no eren gens una frontera política; ho esdevenen després del tractat del 1659, però, a més a més, es transformen també en frontera econòmica mentre que la barrera duanera amb el Llenguadoc no era suprimida. Així, la nova província del regne de França, «*province réputée étrangère*» (província considerada com a estrangera) fou presa entre dues fronteres que van afectar la seva economia i van limitar les seves relacions comercials exteriors. Si li treu els seus mercats tradicionals cap al sud –almenys pel que fa al comerç legal...–, els del nord no li són oberts. Pel que fa al comerç amb el Llenguadoc, és a dir amb les terres situades de l'altra banda de l'antiga frontera política, Gilbert Larguier⁴¹ pensa que les informacions són massa disperses per saber si, vertaderament, l'activitat comercial va conèixer una revifada després de l'annexió del 1659. Tanmateix, apunta que tots aquells anys de conflicte van desorganitzar les xarxes i que no són les mateixes categories de persones que passen. Així, ja no passen gaires gents de Forez i d'Alvèrnia amb les seves serres i les seves destrals, ni passen capes de Bearn. La guerra, segons les mateixes paraules de l'autor acabaria «un llarg capítol dels intercanvis francocatalans». Una conseqüència i un indicatiu d'això seria la disminució del nombre de traginers a Narbona, després del 1650.

Amb la nova frontera del sud, l'activitat metal·lúrgica perdé els seus mercats cap al sud,⁴² la cria dels ovids perdé també el seu interès quan Colbert hagués introduït els merinos al Llenguadoc veí. Per consegüent, els ramaders rossellonesos van tenir, cada vegada més, dificultats per vendre la seva producció. Al mateix moment, els draps dits «perpinyans» ja no van competir contra les produccions llenguadocianes; no quedarà més, al segle XVIII, que uns quants tallers tèxtils al Vallespir, produint per al mercat local.⁴³ Però, aquest Vallespir ho va fer amb moltes dificultats; en efecte, la frontera el va allunyar de la seva font de sabons, necessaris per als molins drapers, que arribaven de la Garrotxa i també dels seus mercats del Ripollès.⁴⁴ Però, és, sense cap dubte, la introducció

40. Arch. dép. Ariège, 1 J 87.

41. Gilbert LARGUIER, «Les échanges franco-catalans...», art. cit., p. 537-543.

42. Véronique IZARD, «Le fer et la forêt dans un "pays frontière". Enjeux économiques et sociaux et crises séculaires de la métallurgie au bois dans la province du Roussillon (XVIIe-XIXe siècle)», *Pays pyrénéens et pouvoirs centraux (XVIIe-XXe s.)*, Foix: Archives Départementales de l'Ariège, 1995, tom 1, p. 112-122.

43. Alicia MARCET-JUNCOSA, *Le rattachement du Roussillon à la France*, Perpinyà: El Trabucaire, 1995, p. 152.

44. Raymond SALA, *Le visage de la mort dans les Pyrénées catalanes. Sensibilités et mentalités religieuses en Haut-Vallespir XVIIe, XVIIIe et X^{IX}^e siècle*, París: Economica, 1991, p. 33.

de l'impost de la sal (la gabella) i la prohibició d'explotar les salines litorals i d'importar la sal de Cardona, al novembre del 1661, el que va dur els canvis més profunds i les reaccions més negatives de la part de la població.⁴⁵ En efecte, des del 1283, la gabella de la sal no existia a Catalunya, privilegi del qual gaudia el Rosselló després de la caiguda del Regne de Mallorca, l'any 1344. A més, unes garanties foren fetes al moment de l'annexió del 1659.⁴⁶ El cas de Llívia, vila esdevinguda, ho sabem prou bé, un enclavament territorial dependent d'una monarquia dins d'una altra, no va facilitar les coses. L'enclavament va gaudir d'un dret de lliure pas des de Puigcerdà a través de la zona francesa com també el pas era lliure a través del terme municipal de Llívia per anar d'una localitat del regne de França fins a una altra. Les mercaderies en trànsit eren exonerades del drets de duana, tant a França com a Espanya. Però, els abusos van ocasionar una sèrie d'incidents (embargaments de grans o de fusta, per exemple, per part dels guardes) que van entrebancar la circulació de les mercaderies dins el territori de Llívia, des de la creació de la nova frontera.⁴⁷

Tots els entrebancs al comerç, legals o no (embargaments), van afavorir un contraban molt actiu, de bell antuvi el de la sal –ja que el comerç de la sal no va desaparèixer–, però també dels grans, dels metalls, del bestiar... Els documents subratllen el pas en frau de carros cap a les terres del rei d'Espanya com el que denuncia que «*Touts les jours, il passe des convoys d'avoyne de France en Espagne lesquelz sont escortés de huit ou dix hommes*».⁴⁸ Òscar Jané explica molt bé la nova situació a les pàgines que dedica al comerç i el contraban en el seu llibre sobre la frontera.⁴⁹ Així, aquest autor nota un augment importantíssim dels processos de contraban al Consell Sobirà de Perpinyà entre el 1659 i el 1697, sobretot a partir del 1684, és a dir en el moment en què els francesos tenen un millor control del territori. Modificacions de les antigues xarxes comercials, introducció de l'impost de la sal, dificultats per comerciar, instal·lació d'una nova administració estrangera –encarnada per la presència dels *gabelous*–, tot això va fer néixer reaccions hostils de les quals les revoltes vallespirenques de la sal i dels Angelets des del 1663 són una traducció.⁵⁰

La situació de les lligues i patzeries després del Tractat dels Pirineus

Tots els privilegis que hem assenyalat breument més amunt, generalment renovats en temps de guerra pels sobirans, permetien, doncs, que valls pertanyent a monarquies en conflicte armat comerciessin malgrat aquests mateixos conflictes. Però, les renovacions dels tractats, demanades de manera persistent per les poblacions frontereres, no són més que una voluntat dels habitants de tornar a afirmar llur desig de viure en pau? Les correspondències entre les valls o els pobles fronterers fan generalment referència a les autoritzacions atorgades per les autoritats reials o virreials, com ara la confirmació del 27 de març de 1668 autoritzada per lletres patents dels reis Lluís XIV (20 de novembre de 1667) i Carles II (31 de març de 1668) o la del 13 d'octubre de 1689, signada amb l'acord del virrei de Catalunya en data del 31 de març de 1689 i el del general del exèrcit del rei de França del 15 de juliol. Però és cert que les guerres són sovint, malgrat les precaucions preses, uns moments en què les monarquies es pensen menys lligades al respecte dels acords. Així, la conservació dels privilegis comercials no era una cosa natural en els períodes difícils. Per exemple, durant la Guerra d'Holanda (1672-1678), la Monarquia dels Habsburg va publicar un edicte de prohibició del comerç amb França que comprenia l'embargament dels béns francesos trobats dins del territori monàrquic. Navarra, Aragó, Aran, foren molt tocats per aquelles prohibicions. Les Corts de 1677-1678 van restringir el comerç dels teixits a Navarra⁵¹ i el van prohibir per sis anys a Aragó.⁵² A l'Aran, un representant de les institucions locals esmenta, al juliol del 1675, embargaments de persones, peix, oli i sal, fetes pel governador reial en el moment de la publicació de l'edicte malgrat les precisions d'un tribunal barcelonès que explicava que l'edicte només volia evitar el comerç dels cavalls, municions i altres mercaderies prohibides.⁵³ Però això no fa res a les decisions de tancament del comerç que fan aplicar els agents del virrei; així, els guardes de la frontera van detenir araneses que

45. La sal que provenia de la Provença i de la baixa vall del Roine hi era molt més cara que la catalana. La percepció de l'impost de la sal era arrendada i el Rosselló fou vinculat al districte de Llenguadoc.

46. Alicia MARCET-JUNCOSA, *Le rattachement du Roussillon, op. cit.*, p. 126-127; «Le Roussillon, un enjeu entre la France et l'Espagne (1462-1715)», *Nouvelle histoire du Roussillon*, Canet: Llibres del Trabucaire, 1999, p. 183; «Le Roussillon, province catalane du royaume de France», *Du Roussillon et d'ailleurs. Images des temps modernes*, Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 1993, p. 29.

47. Alicia MARCET-JUNCOSA, «La Cerdagne après le traité des Pyrénées», *Annales du Midi*, núm. 152, abril-juny del 1981, reeditat a *Du Roussillon et d'ailleurs, op. cit.*, p. 122-124.

48. Id., p. 125, segons Arch. dép. des Pyrénées-Orientales, C 1361.

49. Òscar JANÉ CHECA, *La identitat de la frontera pirinenca. Efectes socials i polítics al nord de Catalunya des de la creació de Montlluís (1677-1698)*, Girona: Diputació de Girona, 2008, p. 66-71.

50. Alicia MARCET-JUNCOSA, «Une révolte antifiscale et nationale», art. cit., p. 75-92; Alain AYATS, *Les guerres de Josep de la Trinxeria (1637-1694). La guerre du sel et les autres*, Perpinyà: El Trabucaire, 1997, p. 68-73.

51. Maria Dolores MARTÍNEZ ARCE, «Conflits entre la France et l'Espagne dans la deuxième moitié du XVIIe siècle: le blocus commercial», *Pays pyrénéens et pouvoirs centraux (XVIe-XIXe s.)*, Foix: Archives départementales, 1995, p. 359-360.

52. Christian HERMANN i Jacques MARCADÉ Jacques, *La Péninsule ibérique au XVIIe siècle*, Paris: SEDES, 1989, p. 187.

53. Archiu Istoric Generau d'Aran, Barcelona, 1/7/1675 i Saragossa, 2/7/1675.

entraven a Catalunya. Per això, les gestions efectuades pels fronterers són nombroses, llargues i sovint costoses. La confirmació de les lligues i patzeries mobilitzava l'energia a cada banda de la frontera, ja que eren grans els interessos comercials. Per exemple, l'any 1674, quan els aranesos saben que els habitants de Sent Beat van obtenir permís del rei de França per signar els tractats, els escriuen explicant-los que fan tot el que poden per arribar al mateix acord amb el seu rei. Els mitjans utilitzats són a l'altura de la importància que donen a l'esdeveniment: envien –debadés– dos diputats a Barcelona, i un altre a Madrid.⁵⁴ Així mateix, per ordre del 15 d'abril de 1689, Lluís XIV havia prohibit, per raó de guerra, el comerç amb Espanya i els espanyols i havia ajornat tots els permisos existents.⁵⁵ L'any 1684, pel qual hem trobat tres lletres escrites de Salardú (terç de Pujòlo, Val d'Aran) a Seix (Coserans), durant la Guerra de Luxemburg (26 d'octubre de 1683-15 d'agost de 1684) és una il·lustració del fenomen. El 24 de maig de 1684, el bisbe de Rius de Volvestre, del qual depenia administrativament Seix, com que no tenia ordres diferents del poder central francès, acceptà que les patzeries es continuessin com durant les guerres precedents.⁵⁶ El 16 de juny, els aranesos de Pujòlo escrivien: «nosaltros també tenim l'orde de nòstron virrey per a que pugam firmar nostres passeries segons de tot temps abem acostumat» i, per això, demanaven que els còsols de Seix anessin a Salardú, per Sant Joan, per signar, perquè, diuen «desiram viure ab vosaltros com sempre havem viscut com a bons veïns». El 25 de juny, els còsols de Pujòlo van rebre un cònsol de Seix i «han prestat jurament de fidelitat y firmat sobre les passeries com de [me]mòria memorable sempre s'és usat y acostumat de obserbar-nos y tractar-nos com a bons veïns de nos abisà tant nosaltros per esta part com vosaltros per la vostra tant en temps de guerra com de pau». Com ho escrivia Pujòlo a Seix, el 28 de juny («tenim a la confirmació feta de nostres passeries ab vòstron cònsol»), aquests convenis eren molt importants per als habitants de les fronteres.

Tot això es va traduir per l'augment del nombre dels embargaments de mercaderies i de bestiar, documentats dins els arxius: per exemple, a la Vall d'Aran, entre el 1660 i el 1699, en període de pau, la documentació esmenta un embargament cada 60 mesos, mentre que en període de guerra, la freqüència es 3,5 cops més elevada. A través dels protocols notariais, la conclusió d'una alteració del comerç és evident. És clar durant la Guerra de Devolució quan, entre el juny del 1667 i el febrer del 1668, el comerç entre l'Aran i Comenge desapareix totalment de les actes dels notaris,⁵⁷ però els aranesos havien d'alimentar-se en algun lloc...

Epíleg: l'evolució de les lligues i patzeries al segle XVIII

A la frontera dels Pirineus, després de la Guerra de Successió d'Espanya, s'obre un segle de pau, en el curs del qual no serà una prioritat el respecte dels privilegis comercials de les poblacions frontereres. Podria semblar una paradoxa, la pau que caracteritza el segle XVIII no és més una aliada dels muntanyesos que les guerres precedents. Així, la Guerra de Successió d'Espanya introduí un canvi i una acceleració en l'evolució cap a la decadència dels convenis de patzeries la suspensió dels quals, més d'una vegada, és un senyal del poder dels estats en un domini, fins ara, en mans de les valls. Segur que, ja al final del segle XVII, les dificultats posades per les monarquies per renovar els tractats anunciaven l'evolució del XVIII. Els acords transfronterers esdevenen cada cop més locals, només tolerats si no qüestionen els interessos superiors dels reialmes que, a més a més, controlen molt millor la frontera política. Els mapes en són una mostra ben coneguda.

Els representants locals dels poders centrals han pogut tenir un paper actiu en el procés de decadència dels antics privilegis i acords. En un memorial, uns mercaders de Sent Beat es queixaven que, des de l'agost del 1716, el governador de la Vall d'Aran els va imposar un dret de 10% sobre la fusta que tiraven Garona avall cap a França.⁵⁸ Com que els mercaders no volien pagar el dret, el governador i el seu jutge embargaren la fusta i altres mercaderies, cosa que els obligà a anar a l'Audiència Reial de Barcelona a demanar justícia; l'Audiència exigí, el 8 d'octubre de 1717, que pareessin les preses. És possible que la decisió fou aplicada, uns quants anys, però l'any 1724 o 1740, el governador continuava rebent el mateix dret i, a més, n'havia creat un altre del 5% sobre les mercaderies entrades des del Regne de França.

L'any 1740, Lluís XV no havia confirmat els privilegis dels aranesos pel que fa a les tarifes duaneres reduïdes i els guardes francesos no els volgueren distingir dels altres habitants del Regne d'Espanya. El 1756, encara no havia reconegut els esmentats privilegis i, a més, els còsols de Sent Beat havien creat un nou impost de pontanatge⁵⁹... També, els còsols de Seix assenyalen en una carta que dirigeixen als de Salardú el 24 de juliol de 1767

54. Archiu Istoric Generau d'Aran, Arròs, 12/1/1674; Es Bòrdes de Castèth-Leon, 14/1/1674; Arròs, 26/1/1674; Arròs, 4/2/1674.

55. AGS, Estado Francia, lligall 4153.

56. Arxiu comunal de Seix, 136 EDT/EE 2 (Arch. dép. de l'Ariège).

57. Lila BENHAMICHE i Yves KÉPÉKLIAN, *Cinq notaires de Saint-Béat, témoins de la vie économique et sociale de la haute vallée de la Garonne au temps de Louis XIV (1667-1668)*, tesina de llicenciatura, Universitat de Tolosa II, 1984, p. 101.

58. Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Audiència, llig. 234, «Mémoires concernant les marchands et autres frontaliers de la ville de Saint-Béat contre le gouverneur, juge et habitants de la vallée d'Aran», 1717.

59. Christian BOURRET, *Les Pyrénées centrales du IXe au XIXe siècle. La formation progressive d'une frontière*, Aspet: Pyrégaph, 1995, p. 291.

que les patzeries foren confirmades els anys 1744 i 1763, només⁶⁰..., com si, a causa de l'absència de guerra als Pirineus, haguessin oblidat les obligacions antigues. I aquest fenomen es podria verificar a les altres parts de la frontera.⁶¹ Al segle XVIII, tot funciona com si el comerç transfronterer i transpirinenc, tot i que quedava important, no aparegués com una necessitat vital com ho era segles enrere. En efecte, a poc a poc, els països pirinencs s'han girat cap a les planes i els mercats «interiors». En aquest sentit, la construcció de carreteres com els efectes de polítiques «proteccionistes», destinades a desenvolupar les produccions interiors, hi tenien un paper important.

Conclusions

Com se sap molt bé, el Tractat dels Pirineus va significar l'annexió al reialme de França de les terres catalanes del nord, va modificar molt les relacions comercials dels comtats nord-catalans que van perdre el sud i no van guanyar el nord, per dir-ho d'una manera ràpida. Les modificacions de les xarxes comercials van fer créixer el contraban i van fomentar unes quantes revoltes que manifestaren el rebuig de la nova situació. Ens ha semblat que havíem d'examinar la situació del 1659 a les altres parts dels Pirineus catalans, les que no van ser afectades directament, territorialment, pel tractat, com és el cas per exemple d'Andorra, sobretot, de la Vall d'Aran. Aquests petits territoris conservaren els seus privilegis comercials i, pel que fa a la Vall d'Aran i les terres veïnes, les lligues i patzeries foren conservades, cosa que vol dir, finalment, que la pau del 1659 no els va dur canvis significatius.

Nogensmenys, ha aparegut que la Guerra dels Segadors i la guerra francoespanyola havien dinamitzat el comerç de nord a sud per via terrestre i la pau dels Pirineus va trencar, d'una manera, aquest dinamisme. D'altra banda, el comerç de sud a nord en va sortir probablement ben afectat, segons que es desprèn de les poques dades que tenim. També, i el cas aranès n'és una mostra inqüestionable, malgrat tot, aquelles zones pirinenques i frontereres van conèixer dificultats comercials i els seus privilegis sempre no van ser reconeguts per les autoritats reials. Paradoxalment, és la Guerra de Successió d'Espanya i la pau del segle XVIII que van causar més danys a les relacions comercials d'aquella part de la Catalunya nord-occidental, afluixant els vincles que existien entre les terres del nord (Comenge, Coserans, País de Foix) i les del sud (Aran, Pallars), una miqueta com el tractat del 1659 ho va fer, de manera molt més radical, entre els comtats i la resta de Catalunya.

60. Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, C/44, 24/7/1767. Notem, però, com ho remarcava Michel Chevalier (*La vie humaine dans les Pyrénées ariégeoises*, Tolosa: Milan-Résonance, 1984 [primera edició 1956], p. 453) que els acords de 1744 es limitaven a la seguretat del bestiar, és a dir a les clàusules estrictament de pastura.

61. Vegeu, per exemple, Christian DESPLAT, *La guerre oubliée. Guerres paysannes dans les Pyrénées (XVIIe-XIXe siècles)*, Biarritz: J. et D. Editions, 1993, p. 139-142, per als casos entre Aragó i Bearn.

